

Landskabskarakter

Landskabets mest karakteristiske træk er det flade terræn med meget sandet jord og de spredte flyvesandsklitter. Oplevelsen af landskabet er sammensat af de lange kig ud over den åbne lyngklædte hede og de store plantagers lukkede karakter.

Området byder på mange natur, kultur og friluftsoplevelser og et godt udsigtspunkt på Stoltenbjerg. Syvårssøerne som kommer og går i Frederikshåb Plantage er et særligt fænomen.

Der findes kun lidt bebyggelse i området, primært i Frederikshåb. Området opleves uforstyrret med kun lidt trafik.

Vær opmærksom på:

- Randbøl Hede er sårbar overfor byggeri og tekniske anlæg, også i de tilgrænsende områder, på grund af områdets åbne og flade karakter.
- Området rummer mange fortællinger og rekreative ruter, og har derfor et stort turisme og formidlings potentiale.

Den åbne, flade hede understreges af enkeltstående fyrretræer

1. Landskabet på den sandede hedeslette veksler mellem åbne flader og lukkede plantager, som her på Randbøl Hede.

Naturgeografisk beskrivelse

Selvom Randbøl Hede kun er en lille rest af tidligere store hedeområder, er den en af Danmarks største indlandsheder. Kun en mindre del af heden ligger i Vejle Kommune, men heden fortsætter langt ind i Billund Kommune mod vest.

Området ligger lige vest for isens hovedopholdslinje under sidste istid. Det flade terræn er dannet, da smeltevandets skyllende ud under iskappen, blandt andet ved den store gletcherport i den østligste ende af Frederikshåb Plantage. Smeltevandets aflejrede en jævn flade af sand og grus. Efterfølgende blæste større mængder flyvesand ind over området fra vest.

Jordbunden består derfor primært af flyvesand og områder med ferskvandsgrus og smeltevandsgrus. Flyvesandet ses både som et jævnt dæklag, som følger det underliggende terræn, men også som større klitter.

Klitterne er flere steder i og nær ved området samlet i form af aflange øst-vest gående sanddrygge. Sådan en ryg danner Staldbakkerne, som hæver sig 17 meter over Randbøl Hede.

I Frederikshåb Plantage findes det særlige fænomen Syvårssøerne. De store søer findes ikke altid, men kommer og går alt efter hvor højt grundvandsspejlet står. Selvom navnet antyder, at søerne kan ses hvert 7. år, har de ingen fast rytme. Man kan derfor ikke forudsige, hvornår de dukker op og forsvinder igen.

Kulturgeografisk beskrivelse

Randbøl Hede er fredet i 1932. Naturen på heden blev tidligere skabt ved hedeboernes brug af området, hvor de gravede tørv og slog lyngen til foder eller brændsel og derved fjernede næringsstoffer fra jorden. Derfor bliver heden i dag vedligeholdt ved blandt andet afgræsning og afbrænding.

Der findes kun ganske lidt bebyggelse i området, primært i den lille bebyggelse Frederikshåb. Frederikshåb er anlagt som en statslig hedekoloni i 1761, hvor 20 tyske familier, de såkaldte kartoffeltyskere, blev hentet til området for at opdyrke heden. Dette lykkedes af gode grunde kun dårligt, og de fleste tyskere udvandrede hurtigt igen, ligesom landsbyen blev udskiftet, da den fattige hedejord egnede sig bedre til den struktur af enligt beliggende gårde og ådalsbrug, som var typisk på egnen.

I 1803 købte staten større arealer lige nord for Frederikshåb og påbegyndte tilplantningen af Frederikshåb Plantage. Det

2. Staldbakkerne er klitter af flyvesand, som hæver sig over Randbøl Hede.

3. Syvårssøerne var fyldt med vand i 2017.

4. Stiforløb i Frederikshåb Plantage.

varede dog mange år, før hele arealet var tilplantet. Plantagen består primært af nåletræer og rummer, udover syvårssøerne og flyvesandsklitterne, en del kulturspor. 24 fredede gravhøje er spredt i plantagen, og i den østlige ende findes et fredet område med stenrøser. Røserne er bunker af sten samlet i jernalderen. Endelig findes der også spor af besættelsesmagtens aktiviteter under 2. verdenskrig, blandt andet rester af et hangaranlæg og en perron.

Både på Randbøl hede og i Frederikshåb Plantage findes spor af flyverskjul fra 2. verdenskrig. Flyverskjulene ses i landskabet som hesteskoformede jordvolde.

Sydøst for Frederikshåb ligger Liegaard Plantage. Denne plantage er anlagt først i 1900 tallet og består primært af nåletræer. Også i Liegaard Plantage findes flyvesandsklitter.

Området omfatter mindre arealer med dyrkede marker og spredte gårde, men dette er ikke karakteristisk for landskabet. Vejene i området er generelt små og følger i store træk de oprindelige vejstrukturer. Kun Bøgvadvej, som er landevejen mellem Egtved og Billund, er nogle steder let omlagt.

Området krydses af flere historiske hærvejsspor, samt regionale og nationale cykelruter, ride- og vandrestier. Syd for Frederikshåb ligger Naturstyrelsens formidlingscenter Kirstinelyst på kanten af heden.

Visuelt rumlig beskrivelse

Når man færdes i området, oplever man tydeligt den flade hede med den sandede jord, som er grundlaget for landskabets karaktertræk. Den rumlige oplevelse veksler mellem den meget åbne hede og de store lukkede plantager, men bindes sammen af hedesletten og de flyvesandsklitter, som findes i hele området.

Især omkring Randbøl Hede og Frederikshåb Plantage rummer området særlige naturkvaliteter, kulturspor, stier og faciliteter, som giver mulighed for gode friluftsoplevelser.

Når Syvårssøerne fyldes af vand og hæver sig op til flyvesandsklitterne, kan man opleve et særligt landskab med søer og sandstrande inde i de lukkede landskabsrum i plantagen. Når søerne er tørre, opleves de som slettelandskaber med spredte træer.

Udsigten fra Stoltenbjerg, som er den højeste klit i Staldbakkerne, er en særlig oplevelse, ikke mindst i sensommeren når lyngen blomstrer.

Randbøl Hede har stor visuel sammenhæng med naboområdet på grund af områdets åbenhed og flade terræn.

5. Flyvesandsklitter i Liegaard Plantage

6. Formidlingscenteret Kirstinelyst er fint indpasset i landskabet. Foto: Helene Høyer Mikkelsen.

7. Udsigt fra Stoltenbjerg mod sydvest.

Landskabskarakter	
Karakterstyrke (stærkt karakteristisk/karakteristisk/karaktersvagt)	Stærkt karakteristisk.
Landskabskarakterens oprindelse (kulturgeografi)	Perioden 1760-1900, hvor Frederikshåb og plantagen blev etableret.
Reference	Lave målebordsblade (1908).
Nøglekarakter	Hedeslette med flyvesandsklitter og flere store plantager.
Geologi	Hedeslette vest for isens hovedopholdslinje.
Visuel analyse	
Skala (lille/middel/stor)	Middel-stor.
Rumlig afgrænsning (åbent/transparent/lukket)	Åbent på Randbøl Hede, lukket i plantagerne.
Kompleksitet (komplekst/sammensat/enkelt)	Sammensat.
Struktur og mønstre	Ikke relevant i området.
Visuel uro (uroligt/middel/roligt)	Roligt.
Sårbarhed	
Udsigter	Særligt fra Stoltenbjerg ud over heden.
Særlige objekter	Staldbakkerne med udsigtspunkt på Stoltenbjerg. Syvårssøerne. Frederikshåb.
Særlige områder (fredninger, kulturmiljø, friluftsområder, naturområder)	Fredet område - Randbøl Hede. Kulturmiljø 201 - Frederikshåb Plantage. Kulturmiljø 202 - Frederikshåb hedekoloni.
Visuel sammenhæng til naboerområder	Randbøl Hede har stor visuel sammenhæng med de tilgrænsende områder på grund af områdets åbenhed og flade terræn.